

PALIKIMAS, kuris nesugrįžta, bet įpareigoja...

GARGŽDŲ BIBLIOTEKA: SVARBIAUSIOS DATOS IR ĮVYKIAI

Klaipėdos rajono administraciniame centre Gargžduose bibliotekų būta jau XIX a. Žinoma, kad Gargždų dvaro savininkas Eugenijus Karolis Antanas Teofilis Rönne (Roenne, toliau – Ronne), gyvenęs 1830–1895 m., savo rūmuose turėjo didelę ir vertingą biblioteką, kurioje būta apie 4 tūkst. vnt. spaudinių, tarp jų ir labai retų meno ir mokslo leidinių. Iš jų šiandien Lietuvos bibliotekininkams yra žinoma apie 400.

1932 m. vasarą Gargždų mieste veikė Jaunlietuvių skaitykla ir knygynas. Jos vedėju dirbo Jonas Gestautas.

Valstybinė biblioteka Gargžduose įsteigta 1939 m. sausio mėnesį.

Biblioteka nukentėjo jau pirmaisiais savo veiklos metais – per 1939 metų gaisrą.

1941 m. birželio 22 dienos rytą, vokiečiams pradėjus puolimą prieš Sovietų sąjungą, Gargžduose kilo didžiulis gaisras, kurio metu biblioteka ir joje buvusios vertybės sudegė. Ji atkurta Antrojo pasaulinio karo pabaigoje.

1950 m. Gargžduose veikusiai bibliotekai buvo suteiktas Klaipėdos rajoninės bibliotekos statusas. Tuo metu jai vadovavo Zigmas Lankutis.

1976 m. Lietuvoje vykstant bibliotekų reorganizacijai, Gargžduose veikusi biblioteka tapo Klaipėdos rajono centrine biblioteka, kuriai priklausė 1 miesto ir 26 kaimo filialai.

1995 m. biblioteka tapo pavaldi rajono savivaldybei ir buvo pavadinta Klaipėdos rajono savivaldybės viešąja biblioteka.

2000 m. gruodžio 28 d. Klaipėdos rajono savivaldybės viešajai bibliotekai suteiktas akademiko Jono Lankučio vardas.

GARGŽDŲ DVARAS IR JO BIBLIOTEKA

Istoriniuose šaltiniuose Gargždų dvaras pradamas minėti XVI amžiuje. Jo sodyba buvo pradėta formuoti Gargždų miesto šiaurės rytinėje dalyje, į šiaurę nuo senojo kelio. Metams einant, pastatų dvarvietėje daugėjo. Po kurio laiko čia jau būta miestelio. Jis dvaro žemėje kūrėsi, dvarui ir priklausė. Na o pats dvaras buvo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų žinioje. Šie jį už nuopelnus tarnyboje perduodavo valdyti tai vienam, tai kitam didikui. Dalis čia šeiminkaudavo gana ilgą laiką, kai kurie iš jų buvo tapę ir dvaro savininkais.

XVI a. pr. Gargždų dvaras priklausė žemaičių didikams Kęsgailoms. Vėliau, XVI a. viduryje, šiame dvare šeiminkavo didikai Radvilos. XVI a. pab. Gargždų dvaro valdytojas buvo Simonas Vaina, vėliau – Vladislovas ir Benediktas Vainos. XVII a. pr. trumpai po Simono Vainos Gargždų seniūniją, o taip pat ir dvarą valdė Aleksandras Palubinskis.

XVIII a. pirmoje pusėje Gargždų seniūniją valdė kunigaikštis Kazimieras Oginskis. XVIII a. vid. seniūniją buvo didikų Sapiegų žinioje. 1786 m. ji perėjo barono Otono Henriko de Igelstriomo žinion.

1792 m. Gargždams buvo suteikta savivaldos privilegija – dokumentas, kuriuo buvo panaikinta miestelio priklausomybė nuo dvaro. Ši savivalda gyvavo neilgai. Žečpospolitai žlugus, valstybinis Gargždų dvaras tapo privačiu ir 1795 m. Rusijos imperatorienė Jekaterina II jį perdavė O. H. Igelstriomo nuosavybėn. 1823 m. mirus šiam dvaro savininkui, jis buvo palaidotas Gargždų bažnyčios rūsyje. Ten ilsisi ir jo žmonos palaikai. Vėliau kurį laiką dvarą valdė grafi Mielžinskiai. 1829–1830 m. dvaro savininku buvo Renė šeimininkavęs baronas Feliksas Ronne.

Feliksas Ronne pradėjo pertvarkyti dvaro sodybą, sodinti parką, Gargždų bažnyčios šventoriuje 1840 m. pastatė Nukryžiuotojo Jėzaus mūrinę klasicizmo stiliaus koplyčią, o jos rūsyje įrengė Ronnė šeimos mauzoliejų. XIX a. antroje pusėje buvo pastatyti nauji Gargždų dvaro rūmai.

Mirus Feliksui Ronne, Gargžduose buvusį turtą pasidalijo jo dukra grafienė Anelė Mielžinskienė ir sūnus Eugenijus Karolis Antanas Teofilis Ronne: E. Ronne apie 1875 m. pradėjo valdyti dvaro centrą ir žemes apie jį, o A. Mielžinskienė – dvaro žemes ir palivarką, buvusį kitoje Minijos upės pusėje.

E. Ronne gimė 1830 m. sausio 1 d. Gargžduose. Išlikę rašytiniai šaltiniai rodo, jog jis buvo pakrikštytas Gargždų bažnyčioje 1830 m. sausio 27 (15) dieną. Dokumentuose parašyta, kad Eugenijaus krikštatėviai – valstietis Pranas Gedvilas ir valstiečio Ignaco Pakamorės žmona.

E. Ronne labai rūpinosi Gargždų dvaro sodyba, išpuošė ją, sutvarkė parką, kuris tuo metu, kai dvaras klestėjo (apie 1875–1895 m.) buvo vienas iš geriausiai tvarkomų angliško stiliaus parkų Žemaitijoje.

E. Ronne valdymo metais dvaras garsėjo čia buvusiu muziejumi, vertingais senienų rinkiniais ir porceliano dirbinių kolekcija, turtinga biblioteka, kuri buvo įrengta mansardoje, virš mūrinių dvaro arklidžių. Feliksas Ronne ir jo sūnus Eugenijus rinko archeologijos, geologijos, mineralų, paleontologijos, zoologijos, porceliano dirbinių, paveikslų kolekcijas, Gargžduose buvo įkūrę net astronomijos observatoriją.

Didžiąją dalį Gargždų dvare XIX a. buvusių spaudinių sudarė grožinės literatūros kūriniai. Dalis jų buvo išleista XVIII a. antroje pusėje, dalis XIX amžiuje. Daugiausia būta spaudinių prancūzų, lenkų, vokiečių, italų kalbomis. Tikėtina, kad jos buvo kataloguojamos ar bent buvo sudarytas jų sąrašas. Tai paliudija knygų numeracija (leidiniai yra numeruoti pagal tai, kokiomis kalbomis jos išleistos). Dalis šių knygų anksčiau galėjo priklausyti buvusiam Gargždų dvaro savininkui Feliksui Ronne, kuris garsėjo kaip didelis gamtos žinovas ir mylėtojas, jo žmonai Franciskai Zaluskytei-Liubomirskienei, grafiui Karoliui Zaluskui, Igelstromams ar Bottigeriams.

Meno pasaulio žmonės E. Ronne žino ir kaip poetą, dramaturgą, bibliofilą. Jis rašė lenkiškai. 1878 m. lenkų kalba išleista jo kūrybos rinktinė „Poezija ir dramos kūriniai“ („Poezye i prace dramatyc-

zne“). Tai 400 puslapių apimties leidinys. Jame išspausdinti 43 eilėraščiai, trys pjesės, autoriaus pavadintos operomis, į poemos žanrą pretenduojantys „Žemaičių vaizdeliai“.

E. Ronne vieną eilėraščių (Do K... P...), parašytą 1856 m. Gargžduose, paskyrė žinomai XIX a. žemaičių poetei, knygelės „Didžiosios Kalvarijos Žemaitijoje atlaidai“ autorėi Karolinai Praniauskaitei, su kuria jis bendravo. Žemaitiška tematika parašyta E. Ronne poema „Žemaičių vaizdeliai“, kuri datuojama 1852 metais.

Po tėvo mirties E. Ronne priklausė ir Renavo dvaras (Mažeikių r.), tačiau Eugenijus daugiausiai laiko praleisdavo Gargžduose.

Tiek Renave, tiek ir Gargžduose E. Ronne turėjo turtingas bibliotekas. Čia buvusius spaudinius jis žymėdavo lipdėmis (jas klijuodavo ant knygų nugarėlių). Knygas Gargždų dvaro šeimininkas žymėdavo ir kitais ženklais: reljefiniais įspaudais su įrašu GORŽDY, herbiniiais antspaudais su įrašu E. Ronne. Tokių ženklų randama knygų priešlapiuose, neįrašytų knygų viršeliuose. Knygose yra išlikę ir keletas E. Ronne parašų – kartais jis rašydavo pilną vardą lenkiškai „Eugeniusz“, o kartais – prancūziškai: „Eugene“. Knygos numeruotos pagal kalbas. Laikraščių ir žurnalų priedai, kurie išspausdinti ir atskiromis knygelėmis, lipdėmis, antspaudais, herbais nebuvo žymimi.

E. Ronne mirė 1895 m. gruodžio 25 (13) d. Berlyne. Po trijų dienų (gruodžio 28 (16) d.) Gargždų ir Renavo dvarų šeimininkas buvo palaidotas jo tėvo statytos Gargždų bažnyčios šventoriaus baltos koplyčios rū-

syje. 1912 m. ten amžinam poilsiui atgulė ir jo žmonos Gabrielės Oginskytės-Ronne (1831–1912) palaikai. Tadeušo ir Marijos Oginskių dukrai Gabrielei Oginskytei santuoka su E. Ronne buvo antroji. Pirmasis jos vyras – grafas Edvardas Krasickis.

Eugenijui ir Gabrielei Ronne mirus, jų valdytas Gargždų dvaras perėjo Gabrielės Oginskytės-Ronne dukrai iš pirmosios santuokos – grafienei Gabrielei Komaruskaitėi-Krasickienei. Čia ji gyveno su vyru ir sūnumi Danieliumi. Gargždus ji paliko Pirmojo pasaulinio karo metais. Dvarą prižiūrėti buvo patikėta prievaizdui. Karo laikotarpiu (1915 m.) gaisras rūmus stipriai nuniokojo. Jų atstatymu nebuvo kam rūpintis. Didelė dalis dvare buvusio turto buvo kariškių išvogta arba sunaikinta.

1920 m. dvarą laikinai ėmėsi globoti valstybė. Tuo metu sodyboje daugiau ar mažiau nuniokotų buvo 18 pastatų. 1921 m. Gargždų dvaras sugrąžintas į Lietuvą sugrįžusiai jo savininkei Gabrielei Krasickienei. 1922 m. žemės reformos metu apie 800 ha žemės turėjusiam Gargždų dvarui buvo palikti 152 ha (dvaro centras Gargžduose ir kai kurios netoliese jo buvusios žemės). G. Krasickienė netrukus Gargždų dvaro žemes ir patį jo centrą pardavė, o pati išvyko gyventi į Klaipėdą. Dvaro centrą įsigijusi medienos pirklių Javšičių bendrovė jį miestiečiams išpardavė sklypais.

Taip baigėsi Gargždų dvaro istorija. Šiandien ją mena istorijos šaltiniai, buvusio dvaro šeimininko ženklais pažymėti, plačiai pasisklidę daugiau ar mažiau vertingi kultūros

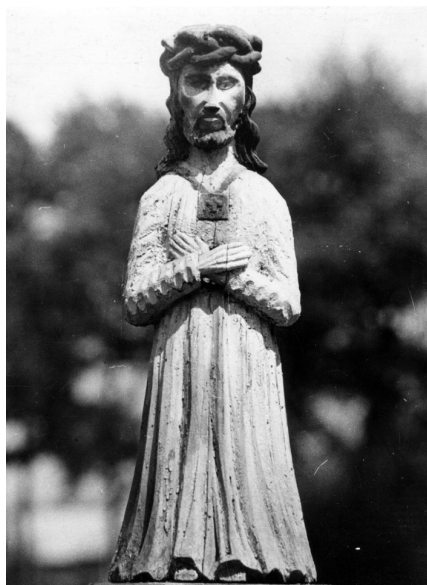

Metalinis kryžius. Gargždų miestas. Mečislovo Sakalausko nuotrauka. Fotografuota 1965 metais

paveldo objektai. Didelę jų dalį sudaro knygos. Jos saugomos Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bei Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekose, Žemaičių muziejuje „Alka, Šiaulių „Aušros“ muziejuje. Tikėtina, kad jų yra ir kitur, tačiau ten jos nėra identifikuotos arba tų knygų dabartiniai šeimininkai informacijos apie turimas Gargždų ir Renavo dvarų šeimininkams priklausiusias knygas nėra paskelbę.

Literatūra:

1. Kisarauskas V., *Lietuvos knygos ženklai, 1518–1918*, Vilnius, 1984, p. 102.
2. *Lietuvių literatūros enciklopedija*, Vilnius, 2001, p. 430.
3. *Renavas / Žemaičių akademija*, [sudarytojai: A. Butrimas, A. Miltenytė, P. Švėrebas], Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2001.
4. Valančiūtė J., *Gargždų miesto ir parapijos istorija*, Vilnius, 1998.

Koplytėlė, skulptūros „Kristus iš Nazareto“, „Švč. Mergelė Maloningoji“. Gargždų miestas. Mečislovo Sakalausko nuotraukos. Fotografuota 1965 metais